

KEN ROBINSON, PhD

& LOU ARONICA

ΒΡΕΣ ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΣΟΥ

μετάφραση
Ελένη Τουλούπη

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΔΙΟΠΤΡΑ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	13
Κεφάλαιο 1: Το Στοιχείο	17
Κεφάλαιο 2: Σκεφτείτε Διαφορετικά.....	49
Κεφάλαιο 3: Πέρα από τη Φαντασία.....	80
Κεφάλαιο 4: Στη Ζώνη.....	117
Κεφάλαιο 5: Βρείτε τη Φυλή σας.....	142
Κεφάλαιο 6: Τι θα Σκεφτούν;	178
Κεφάλαιο 7: Νιώθετε τυχεροί;	208
Κεφάλαιο 8: Κάποιος να με βοηθήσει.....	224
Κεφάλαιο 9: Είναι πολύ αργά;.....	246
Κεφάλαιο 10: Από Αγάπη ή για τα Χρήματα	271
Κεφάλαιο 11: Η Πορεία προς την Επιτυχία.....	293
Επίλογος	326
Σημειώσεις.....	339
Ευχαριστίες.....	348

Εισαγωγή

ΛΙΓΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΡΙΝ, άκουσα μια υπέροχη ιστορία, την οποία μου αρέσει πολύ να διηγούμαι. Μια δασκάλα δημοτικού έκανε μάθημα ζωγραφικής σε μια ομάδα εξάχρονων. Στην άκρη της τάξης καθόταν ένα κοριτσάκι που συνήθως δεν έδινε πολλή σημασία στο σχολείο. Πρόσεχε, όμως, στα μαθήματα ζωγραφικής. Για περισσότερο από είκοσι λεπτά, το κοριτσάκι στριφογύριζε με τα χέρια του πάνω στο χαρτί, εντελώς απορροφημένο σε αυτό που έκανε. Η δασκάλα το βρήκε συναρπαστικό. Τελικά, ρώτησε το κορίτσι τι ζωγράφιζε. Χωρίς να σηκώσει το κεφάλι, το κοριτσάκι είπe: «Ζωγραφίζω τον Θεό». Έκπληκτη, η δασκάλα είπe: «Μα κανείς δεν ξέρει πώς είναι ο Θεός».

Το κορίτσι είπe: «Θα ξέρετε σε ένα λεπτό».

Μου αρέσει αυτή η ιστορία, γιατί μου θυμίζει ότι τα μικρά παιδιά έχουν απόλυτη εμπιστοσύνη στη φαντασία τους. Οι περισσότεροι από εμάς χάνουμε αυτή την εμπιστοσύνη μεγαλώνοντας. Ρωτήστε σε μια τάξη πρώτης δημοτικού πόσα από τα παιδιά πιστεύουν ότι είναι δημιουργικά, και θα σηκώσουν όλα τα χέρια τους. Κάντε την ίδια ερώτηση σε μια ομάδα τελειόφοιτων φοιτητών, και οι περισσότεροι δεν θα απαντήσουν. Πιστεύω με πάθος ότι όλοι γεννιόμαστε με σπουδαίες φυσικές ικανότητες και ότι χάνουμε την επαφή μας με αυτές

όσο περισσότερο χρόνο περνάμε στον κόσμο. Η ειρωνεία είναι ότι ένας από τους βασικούς λόγους για τους οποίους συμβαίνει αυτό είναι η εκπαίδευση. Και το αποτέλεσμα είναι πως υπερβολικά πολλοί άνθρωποι δεν συνδέονται ποτέ με τα αληθινά ταλέντα τους και έτσι δεν ξέρουν τι είναι σε θέση να πετύχουν.

Υπ' αυτή την έννοια, δεν ξέρουν ποιοι πραγματικά είναι.

Ταξιδεύω πολύ και δουλεύω με ανθρώπους σε όλο τον κόσμο. Δουλεύω με εκπαιδευτικούς, με επιχειρήσεις και με μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Παντού, συναντώ φοιτητές που προσπαθούν να ανακαλύψουν το μέλλον τους και δεν ξέρουν από πού να ξεκινήσουν. Συναντώ ανήσυχους γονείς που προσπαθούν να τους βοηθήσουν, αλλά που συχνά τους απομακρύνουν από τα αληθινά ταλέντα τους υποθέτοντας ότι τα παιδιά τους πρέπει να ακολουθήσουν συμβατικούς δρόμους για να πετύχουν. Συναντώ εργοδότες που παλεύουν να κατανοήσουν και να αξιοποιήσουν καλύτερα τα διάφορα ταλέντα των υπαλλήλων τους. Στην πορεία, δεν ξέρω πόσους ανθρώπους συνάντησα που δεν έμαθαν ποια ήταν τα ταλέντα και τα πάθη τους. Δεν απολαμβάνουν αυτό που κάνουν τώρα, αλλά δεν έχουν ιδέα τι θα τους γέμιζε.

Από την άλλη, συναντώ και ανθρώπους που είναι πολύ πετυχημένοι σε κάθε είδους τομέα, είναι παθιασμένοι για αυτό που κάνουν και δεν θα μπορούσαν να φανταστούν να κάνουν οτιδήποτε άλλο. Πιστεύω ότι οι ιστορίες τους έχουν κάτι σημαντικό να μας διδάξουν για τη φύση της ανθρώπινης ικανότητας και πληρότητας. Καθώς μιλούσα σε εκδηλώσεις σε όλο τον κόσμο, ανακάλυψα πως αληθινές ιστορίες σαν αυτές, τουλάχιστον στον ίδιο βαθμό με τις στατιστικές και τις απόψεις των ειδικών, πείθουν τους ανθρώπους ότι

όλοι πρέπει να σκεφτόμαστε διαφορετικά για τον εαυτό μας και για το τι κάνουμε με τη ζωή μας. Για το πώς μορφώνουμε τα παιδιά μας και πώς διοικούμε τις οργανώσεις μας.

Το βιβλίο αυτό περιλαμβάνει μια πλατιά γκάμα ιστοριών για τα δημιουργικά ταξίδια πολλών διαφορετικών ανθρώπων. Πολλοί από αυτούς εξιστορούν πώς αναγνώρισαν πρώτη φορά τα μοναδικά ταλέντα τους και πώς έχουν πετύχει κάνοντας ό,τι αγαπούν. Αυτό που με εντυπωσιάζει είναι ότι συχνά τα ταξίδια τους δεν ήταν συμβατικά. Ήταν γεμάτα ανατροπές, στροφές και εκπλήξεις. Συχνά οι άνθρωποι με τους οποίους μίλησα για το βιβλίο αποκάλυπταν ιδέες και εμπειρίες που δεν είχαν συζητήσει ξανά: τη στιγμή της αναγνώρισης· την εξέλιξη των ταλέντων τους· την ενθάρρυνση ή την αποθάρρυνση της οικογένειας, των φίλων και των δασκάλων τους. Τι τους έκανε να προχωρήσουν μπροστά παρά τα διάφορα εμπόδια.

Οι ιστορίες τους, ωστόσο, δεν είναι παραμύθια. Όλοι τους έχουν περίπλοκες και δύσκολες ζωές. Τα προσωπικά τους ταξίδια δεν ήταν εύκολα. Όλοι βίωσαν καταστροφές αλλά και θριάμβους. Κανείς τους δεν είχε μια «άψογη» ζωή. Όλοι, όμως, βίωναν στιγμές που άγγιζαν την τελειότητα. Οι ιστορίες τους είναι συναρπαστικές.

Το βιβλίο αυτό, όμως, δεν είναι για αυτούς. Είναι για εσάς.

Ο στόχος μου, γράφοντάς το, είναι να προσφέρω μια πιο πλούσια οπτική της ανθρώπινης ικανότητας και δημιουργικότητας και να περιγράψω τα οφέλη που θα αποκομίσουμε αν συνδεθούμε με τα ατομικά ταλέντα και πάθη μας. Το βιβλίο αυτό έχει να κάνει με θέματα θεμελιώδους σημασίας στη ζωή μας και στις ζωές των παιδιών μας, των μαθητών μας και των συνεργατών μας. Χρησιμοποιώ τον όρο «Στοιχείο» για να περιγράψω το μέρος όπου συνδέονται όλα τα πράγματα που

αγαπάμε να κάνουμε και στα οποία είμαστε καλοί. Πιστεύω πως είναι απαραίτητο να βρούμε όλοι μας αυτό το Στοιχείο μας, όχι απλώς γιατί θα μας κάνει να νιώσουμε πιο πλήρεις, αλλά γιατί, καθώς εξελίσσεται ο κόσμος, από αυτό θα εξαρτάται το μέλλον των κοινοτήτων και των θεσμών μας.

Ο κόσμος αλλάζει πιο γρήγορα από ποτέ. Η καλύτερη ελπίδα μας για το μέλλον είναι να αναπτύξουμε ένα νέο παράδειγμα ανθρώπινης ικανότητας προκειμένου να φτάσουμε σε μια νέα εποχή για την ανθρώπινη ύπαρξη. Πρέπει να προχωρήσουμε σε μια νέα εκτίμηση για τη σημασία των ανθρώπινων ταλέντων, αλλά και σε μια νέα κατανόηση σχετικά με το πώς το ταλέντο εκφράζεται διαφορετικά στον κάθε άνθρωπο. Πρέπει να δημιουργήσουμε περιβάλλοντα –στα σχολεία μας, στις δουλειές μας και στα δημόσια αξιώματα– όπου κάθε άνθρωπος θα έχει την ικανότητα να αναπτυχθεί δημιουργικά. Πρέπει να φροντίσουμε ώστε όλοι οι άνθρωποι να έχουν την ευκαιρία να κάνουν αυτό που θα έπρεπε να κάνουν, να ανακαλύψουν το Στοιχείο τους, καθένας με τον δικό του τρόπο.

Το βιβλίο είναι ένας ύμνος στη συναρπαστική διαφορετικότητα του ανθρώπινου ταλέντου και του πάθους, αλλά και στη μοναδική ικανότητά μας για ανάπτυξη και εξέλιξη. Έχει να κάνει επίσης με την κατανόηση των συνθηκών κάτω από τις οποίες ανθίζουν ή μαραίνονται τα ανθρώπινα ταλέντα. Έχει να κάνει με το πώς μπορούμε να ασχοληθούμε πιο ενεργά με το παρόν και να προετοιμαστούμε με τον μοναδικό δυνατό τρόπο για ένα εντελώς άγνωστο μέλλον.

Για να αξιοποιήσουμε στο έπακρο τις δικές μας δυνατότητες αλλά και των άλλων, πρέπει να υιοθετήσουμε αμέσως μια πιο πλούσια αντίληψη γύρω από την ανθρώπινη ικανότητα. Πρέπει να αγκαλιάσουμε το Στοιχείο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑ

Το Στοιχείο

Η ΤΖΙΛΙΑΝ ΗΤΑΝ ΜΟΝΟ οκτώ χρονών, αλλά το μέλλον της βρισκόταν ήδη σε κίνδυνο. Η δουλειά της για το σχολείο ήταν σκέτη καταστροφή, τουλάχιστον όσον αφορούσε τους δασκάλους της. Καθυστερούσε τις εργασίες της, ο γραφικός της χαρακτήρας ήταν απαίσιος και οι βαθμοί της χαμηλοί. Κι όχι μόνο αυτό· αναστάτωνε όλη την τάξη, πότε μουρμουρίζοντας, πότε κοιτάζοντας έξω από το παράθυρο –αναγκάζοντας τον δάσκαλο να σταματάει το μάθημα για να τραβήξει την προσοχή της– και πότε κάνοντας κάτι για να ενοχλήσει τα παιδιά γύρω της. Η Τζίλιαν δεν ασχολιόταν ιδιαίτερα με όλα αυτά –είχε συνηθίσει να τη διορθώνουν πρόσωπα με κάποια εξουσία και πραγματικά δεν θεωρούσε τον εαυτό της δύσκολο παιδί–, στο σχολείο, όμως, ανησυχούσαν πολύ. Το αποκορύφωμα ήταν όταν από το σχολείο έγραψαν στους γονείς της.

Το σχολείο πίστευε ότι η Τζίλιαν είχε κάποια μαθησιακή δυσκολία και ότι ίσως ήταν πιο σωστό γι' αυτή να πάει σε ένα σχολείο για παιδιά με ειδικές ανάγκες. Όλα αυτά έγιναν τη δεκαετία του '30. Νομίζω πως σήμερα θα έλεγαν ότι πάσχει από διαταραχή ελλειμματικής προσοχής, και θα της χορηγούσαν Ritalin ή κάτι τέτοιο. Η επιδημία της διαταραχής αυτής, ωστόσο, δεν είχε επινοηθεί τότε. Δεν ήταν μια

«διαθέσιμη πάθηση». Οι άνθρωποι δεν ήξεραν ότι μπορούσαν να την έχουν και έπρεπε να τα καταφέρουν χωρίς αυτή.

Οι γονείς της Τζίλιαν αντιμετώπισαν το γράμμα από το σχολείο με μεγάλη ανησυχία και ανέλαβαν δράση. Η μητέρα της Τζίλιαν φόρεσε στην κόρη της το καλύτερο φόρεμα και τα καλύτερα παπούτσια της, έπιασε τα μαλλιά της κοτσιδάκια και την πήγε σε έναν ψυχολόγο για αξιολόγηση, φοβούμενη τα χειρότερα.

Η Τζίλιαν μού είπε ότι θυμόταν πως την κάλεσαν σε ένα μεγάλο δωμάτιο με ξύλινα έπιπλα και δερματόδετα βιβλία στα ράφια. Όρθιος στο δωμάτιο, πλάι σε ένα μεγάλο γραφείο, στεκόταν ένας επιβλητικός άντρας με ένα τουίντ σακάκι. Πήρε την Τζίλιαν στην άλλη άκρη του δωματίου και την κάθισε σε έναν μεγάλο δερμάτινο καναπέ. Τα πόδια της Τζίλιαν σχεδόν δεν άγγιζαν το πάτωμα, και το περιβάλλον την έκανε να ανησυχεί. Αγχωμένη για την εντύπωση που θα έκανε, κάθισε πάνω στις παλάμες της, για να μην αρχίσει να κουνιέται νευρικά.

Ο ψυχολόγος γύρισε στο γραφείο του και, για τα επόμενα είκοσι λεπτά, ρωτούσε τη μητέρα της Τζίλιαν για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζε η μικρή στο σχολείο και για τα προβλήματα που της είχαν αναφέρει σχετικά. Ενώ δεν απηύθυνε καμία ερώτηση στην Τζίλιαν, την παρατηρούσε προσεκτικά. Αυτό έκανε την Τζίλιαν να νιώθει άβολα. Ακόμα και σε αυτή την τρυφερή ηλικία, ήξερε ότι ο άντρας αυτός θα έπαιζε σημαντικό ρόλο στη ζωή της. Ήξερε τι σήμαινε να πηγαίνεις σε «ειδικό σχολείο», και δεν ήθελε καθόλου κάτι τέτοιο. Ειλικρινά δεν πίστευε ότι είχε κάποιο πρόβλημα, αλλά όλοι οι άλλοι πίστευαν ότι είχε. Δεδομένου του τρόπου με τον οποίο απαντούσε η μητέρα της, μπορεί να το πίστευε ακόμα και εκείνη.

Ίσως, σκέφτηκε η Τζίλιαν, να είχαν δίκιο.

Τελικά η μητέρα της Τζίλιαν και ο ψυχολόγος σταμάτησαν να μιλούν. Ο άντρας σηκώθηκε από το γραφείο του, πήγε στον καναπέ και κάθισε πλάι στο μικρό κορίτσι.

«Τζίλιαν, ήσουν πολύ υπομονετική, και σε ευχαριστώ για αυτό», είπε. «Φοβάμαι, όμως, ότι θα πρέπει να κάνεις λίγη υπομονή ακόμα. Πρέπει να μιλήσω ιδιωτικά με τη μητέρα σου τώρα. Θα βγούμε από το δωμάτιο για λίγο. Μην ανησυχείς. Δεν θα αργήσουμε».

Η Τζίλιαν έγνεψε καταφατικά, και οι δύο ενήλικες την άφησαν μόνη. Την ώρα, όμως, που έβγαινε από το δωμάτιο, ο ψυχολόγος έσκυψε στο γραφείο του και άνοιξε το ραδιόφωνο.

Μόλις βγήκαν στον διάδρομο, ο γιατρός είπε στη μητέρα της Τζίλιαν: «Σταθείτε για μια στιγμή και δείτε τι θα κάνει». Υπήρχε ένα παράθυρο εκεί όπου βρίσκονταν, και στάθηκαν δίπλα του, σε ένα σημείο όπου η Τζίλιαν δεν μπορούσε να τους δει. Σχεδόν αμέσως, η Τζίλιαν σηκώθηκε όρθια και άρχισε να κινείται στο δωμάτιο στον ρυθμό της μουσικής. Οι δύο ενήλικες την παρατηρούσαν για λίγα λεπτά, γοητευμένοι από τη χάρη του κοριτσιού. Ο καθένας θα μπορούσε να παρατηρήσει ότι υπήρχε κάτι φυσικό –ακόμα και πρωτόγονο– στις κινήσεις της Τζίλιαν. Όπως θα παρατηρούσε σίγουρα και την έκφραση απόλαυσης στο πρόσωπό της.

Τελικά ο ψυχολόγος στράφηκε στη μητέρα της Τζίλιαν και είπε: «Ξέρετε, κυρία Λιν, η Τζίλιαν δεν είναι άρρωστη. Είναι χορεύτρια. Πηγαίνετέ τη σε μια σχολή χορού».

Ρώτησα την Τζίλιαν τι έγινε μετά. Είπε πως η μητέρα της έκανε αυτό ακριβώς που είχε προτείνει ο ψυχολόγος. «Δεν μπορώ να σου πω πόσο υπέροχα ήταν», μου είπε. «Μπήκα

σε εκείνο το δωμάτιο, και ήταν γεμάτο ανθρώπους σαν εμένα. Ανθρώπους που δεν μπορούσαν να καθίσουν ήσυχοι. *Ανθρώπους που έπρεπε να κινούνται για να σκέφτονται*».

Άρχισε να πηγαίνει κάθε εβδομάδα στη σχολή χορού ενώ έκανε προπόνηση κάθε μέρα στο σπίτι. Τελικά, πέρασε από οντισιόν για τη Βασιλική Ακαδημία Μπαλέτου του Λονδίνου, και τη δέχτηκαν. Έγινε μέλος του Βασιλικού Θιάσου, έγινε σολίστ και έδινε παραστάσεις σε όλον τον κόσμο. Όταν τελείωσε αυτό το κομμάτι της καριέρας της, έφτιαξε τον δικό της μουσικο-θεατρικό θίασο και παρήγαγε μια σειρά από πολύ επιτυχημένες παραστάσεις στο Λονδίνο και τη Νέα Υόρκη. Στη συνέχεια, γνώρισε τον Άντριου Λόιντ Βέμπερ και δημιούργησε μαζί του κάποια από τα πιο επιτυχημένα μιούζικαλ στην ιστορία, ανάμεσά τους το *Cats* και το *The Phantom of the Opera*.

Η μικρή Τζίλιαν, το κοριτσάκι με το επισφαλές μέλλον, έγινε γνωστό σε όλον τον κόσμο ως Τζίλιαν Λιν, μια από τις πιο πετυχημένες χορογράφους της εποχής μας, κάποια που έφερε χαρά σε εκατομμύρια ανθρώπους και που κέρδισε εκατομμύρια δολάρια. Αυτό συνέβη γιατί κάποιος την κοίταξε βαθιά στα μάτια – κάποιος που είχε δει κι άλλα παιδιά σαν κι αυτήν και ήξερε να διαβάζει τα σημάδια. Κάποιος άλλος μπορεί να της χορηγούσε φάρμακα και να της έλεγε να ηρεμήσει. Η Τζίλιαν, όμως, δεν ήταν ένα προβληματικό παιδί. Δεν χρειαζόταν να πάει σε ειδικό σχολείο.

Απλώς έπρεπε να είναι ο εαυτός της.

Σε αντίθεση με την Τζίλιαν, ο Ματ τα πήγαινε πάντα μια χαρά στο σχολείο, παίρνοντας αξιοπρεπείς βαθμούς και περνώντας όλα τα σημαντικά τεστ. Ωστόσο, βαριόταν πάρα

πολύ. Για να διασκεδάζει, άρχισε να σχεδιάζει μέσα στην τάξη. «Σχεδιάζα συνέχεια», μου είπε. «Και έγινα τόσο καλός, που μπορούσα να σχεδιάζω χωρίς καν να κοιτάζω, έτσι ώστε ο δάσκαλος πίστευε ότι τον πρόσεχα». Γι' αυτόν, τα καλλιτεχνικά ήταν μια ευκαιρία να ακολουθήσει το πάθος του. «Ζωγραφίζαμε σε βιβλία ζωγραφικής, και σκέφτηκα: Δεν μπορώ να ζωγραφίζω μέσα στις γραμμές. Δεν μπορώ να το κάνω αυτό!». Έτσι, πέρασε σε άλλο επίπεδο όταν πήγε στο λύκειο. «Υπήρχε μια αίθουσα καλλιτεχνικών, όπου τα άλλα παιδιά απλώς κάθονταν εκεί πέρα, ο δάσκαλος βαριόταν και ο εξοπλισμός πήγαινε χαμένος. Κανείς δεν τον χρησιμοποιούσε. Έτσι, έκανα όσες περισσότερες ζωγραφιές μπορούσα – τριάντα ζωγραφιές σε ένα μάθημα. Κοίταζα κάθε ζωγραφιά και μετά της έδινα έναν τίτλο: “Δελφίني στα φύκια”, εντάξει! Επόμενο! Θυμάμαι πως έφτιαχνα στοίβες ολόκληρες από ζωγραφιές, μέχρι που τελικά συνειδητοποίησαν ότι χρησιμοποιούσα πάρα πολύ χαρτί και με σταμάτησαν.

»Ενιωθα έξαψη φτιάχνοντας κάτι που δεν υπήρχε πριν. Καθώς αυξάνονταν οι τεχνικές μου ικανότητες, είχε πλάκα που μπορούσα να πω: “Αυτό μοιάζει κάπως με αυτό που θα έπρεπε να μοιάζει”. Έπειτα, όμως, συνειδητοποίησα ότι τα έργα μου δεν βελτιώνονταν και έτσι άρχισα να επικεντρώνομαι σε ιστορίες και αστεία. Το έβρισκα πιο διασκεδαστικό».

Ο Ματ Γκρόνινγκ, γνωστός σε όλον τον κόσμο ως ο δημιουργός των Simpsons, ανακάλυψε την πραγματική του έμπνευση στο έργο άλλων καλλιτεχνών, που τα σχέδιά τους μπορεί να στερούνταν τεχνικών ικανοτήτων, αλλά που είχαν αποκτήσει ένα ξεχωριστό καλλιτεχνικό ύφος με τις έξυπνες ιστορίες τους. «Αυτό που με ενέπνευσε ήταν ότι έβλεπα ανθρώπους που δεν μπορούσαν να ζωγραφίσουν, να βγάζουν τα

προς το ζην, όπως ο Τζέιμς Θάρμπερ. Ο Τζον Λένον ήταν επίσης πολύ σημαντικός για μένα. Τα βιβλία του, *In His Own Write* και *A Spaniard in the Works*, είναι γεμάτα από τα δικά του αδέξια σχέδια, αλλά και με αστεία ποιήματα και τρελές ιστορίες. Πέρασα μια φάση που προσπαθούσα να μιμηθώ τον Τζον Λένον. Με επηρέασε επίσης πολύ ο Ρόμπερτ Κραμπ».

Οι δάσκαλοί του και οι γονείς του –ακόμα και ο πατέρας του, που ήταν καρτουνίστας και κινηματογραφιστής– προσπάθησαν να τον ενθαρρύνουν να κάνει κάτι άλλο στη ζωή του. Του πρότειναν να πάει στο πανεπιστήμιο και να βρει ένα πιο σταθερό επάγγελμα. Μάλιστα, μέχρι να πάει στο πανεπιστήμιο (μια αντισυμβατική σχολή χωρίς βαθμούς ή υποχρεωτικά μαθήματα), βρήκε μόνο έναν καθηγητή που τον ενέπνευσε πραγματικά. «Η δάσκαλα της πρώτης δημοτικού φύλαξε τις ζωγραφίες που έκανα στην τάξη. Τις φύλαξε, κανονικότητα, για χρόνια. Συγκινήθηκα γιατί, ξέρετε, από εδώ πέρασαν χιλιάδες παιδιά. Το όνομά της ήταν Ελίζαμπεθ Χούβερ. Έδωσα το όνομά της σε έναν χαρακτήρα των *Simpsons*».

Η αποδοκιμασία των εκπροσώπων κάθε είδους εξουσίας τον άφηνε αδιάφορο, γιατί, βαθιά μέσα του, ο Ματ ήξερε τι τον ενέπνεε πραγματικά.

«Ως παιδί, ήξερα πως, όταν παίζαμε και σκαρφιζόμασταν ιστορίες με μικρές φιγούρες –δεινόσαυρους και τέτοια–, θα το έκανα αυτό για όλη μου τη ζωή. Έβλεπα μεγάλους με καρτοφύλακες να μπαίνουν σε γραφεία και σκεφτόμουν: “Δεν μπορώ να κάνω κάτι τέτοιο. Μόνο αυτό εδώ θέλω να κάνω”. Με περιέβαλλαν κι άλλα παιδιά που ένιωθαν το ίδιο, αλλά σταδιακά απομακρύνονταν και σοβάρευαν. Για εμένα, το παν ήταν το παιχνίδι και οι ιστορίες.

»Καταλάβαινα τα στάδια από τα οποία έπρεπε να περάσω –πας στο λύκειο, πας στο πανεπιστήμιο, παίρνεις ένα πτυχίο, και μετά πηγαίνεις να βρεις μια δουλειά. Ήξερα ότι αυτό δεν ήταν για μένα. Ήξερα ότι θα σχεδίαζα για πάντα καρτούν.

»Βρήκα φίλους που είχαν τα ίδια ενδιαφέροντα στο σχολείο. Κάναμε παρέα και σχεδιάζαμε κόμικς και μετά τα παίρναμε στο σχολείο και τα δείκναμε ο ένας στον άλλον. Καθώς μεγαλώναμε και γινόμασταν πιο φιλόδοξοι, αρχίσαμε να φτιάχνουμε ταινίες. Ήταν τέλειο. Σχεδόν ήταν η ανταμοιβή μας για το γεγονός ότι νιώθαμε αποκομμένοι κοινωνικά. Αντί να μένουμε σπίτι τα Σαββατοκύριακα, βγαίναμε έξω και φτιάχναμε ταινίες. Αντί να πηγαίνουμε σε ποδοσφαιρικούς αγώνες τις Παρασκευές, πηγαίναμε στο τοπικό πανεπιστήμιο και παρακολουθούσαμε ανεξάρτητες ταινίες.

»Πήρα μια απόφαση: ότι θα ζούσα όπως ήθελα. Και μια και το έφερε η κουβέντα, δεν περίμενα ότι θα πετύχω. Πίστευα ότι θα κατέληγα σε κάποια απαίσια δουλειά, ότι θα έκανα κάτι που σιχαίνομαι. Στο μυαλό μου είχα την εικόνα μιας δουλειάς σε μια αποθήκη ελαστικών. Δεν έχω ιδέα γιατί το πίστευα αυτό. Νόμιζα ότι θα ασχολιόμουν όλη μέρα με λάστιχα και στο διάλειμμά μου θα σχεδίαζα καρτούν».

Τα πράγματα εξελίχθηκαν πολύ διαφορετικά. Ο Ματ μετακόμισε στο Λος Άντζελες, ξεκίνησε να φτιάχνει μια σπύλη με κόμικς για το *L.A. Weekly*, με τίτλο *Life in Hell*, και άρχισε να αποκτά όνομα. Αυτό οδήγησε σε μια πρόσκληση της Fox Broadcasting Company για να φτιάξει μια σειρά ταινιών κόμικς μικρού μήκους για το *Tracey Ullman Show*. Όσο ήταν στη Fox, επινόησε επιτόπου τους *Simpsons* – δεν είχε ιδέα ότι θα έκανε αυτό πριν μπει στη σύσκεψη. Το σόου εξελίχθηκε σε ένα ημίωρο πρόγραμμα που παιζόταν στο Fox κάθε Κυριακή για

δεκαεννέα χρόνια. Επιπλέον, οδήγησε στη δημιουργία ταινιών, βιβλίων κόμικς και πολλών άλλων προϊόντων. Με άλλα λόγια, αποτελεί μια αυτοκρατορία της ποπ κουλτούρας.

Κι όμως, τίποτα από όλα αυτά δεν θα συνέβαινε, αν ο Ματ Γκρόνινγκ είχε ακούσει όλους εκείνους που του έλεγαν ότι έπρεπε να επιδιώξει μια «πραγματική» δουλειά.

Δεν απεχθάνονταν, όμως, όλοι οι επιτυχημένοι άνθρωποι το σχολείο, ή δεν τα πήγαιναν όλοι άσχημα σε αυτό. Ο Πολ ήταν ακόμα μαθητής λυκείου, με πολύ καλούς βαθμούς, όταν μπήκε σε μια αίθουσα διαλέξεων του Πανεπιστημίου του Σικάγου για πρώτη φορά. Δεν είχε συνειδητοποιήσει, μπαίνοντας, ότι αυτό το πανεπιστήμιο ήταν ένα από τα καλύτερα στον κόσμο στις σπουδές Οικονομικών. Ήξερε μόνο ότι ήταν κοντά στο σπίτι του. Λίγα λεπτά αργότερα, «είχε ξαναγεννηθεί», όπως έγραψε σε ένα άρθρο. «Η διάλεξη εκείνης της μέρας αφορούσε τη θεωρία του Μάλθους, ότι ο ανθρωπίνος πληθυσμός θα αναπαραγόταν όπως τα κουνέλια, μέχρι που μια μέρα η πυκνότητά των ανθρώπων ανά τετραγωνικό θα οδηγούσε στην αδυναμία συντήρησής τους, αυξάνοντας τη θνησιμότητα στα επίπεδα των γεννήσεων. Ήταν τόσο εύκολο να κατανοήσω αυτή την απλή διαφορική εξίσωση, που υποψιάστηκα (λανθασμένα) ότι είχα παραβλέψει κάποιο μυστηριώδες πολύπλοκο σημείο».

Τότε ξεκίνησε η ζωή του δρα Πολ Σάμιουελσον ως οικονομολόγου. Είναι μια ζωή την οποία ο ίδιος περιγράφει ως «πολύ διασκεδαστική», μια ζωή που τον οδήγησε στη θέση του καθηγητή του MIT, στη θέση του προέδρου της Διεθνούς Οικονομικής Ένωσης, στη συγγραφή διαφόρων βιβλίων (συμπεριλαμβανομένων των πλέον ευπώλητων βιβλίων Οικονομίας όλων των εποχών) και εκατοντάδων

εργασιών, στο να αποκτήσει σημαντική επιρροή στον δημόσιο τομέα, και, το 1970, να γίνει ο πρώτος Αμερικανός που κέρδισε το Νόμπελ Οικονομικών Επιστημών.

«Ως παιδί, ήμουν πάντα πολύ καλός στα προβλήματα της λογικής και στη λύση παζλ και τεστ IQ. Αν, λοιπόν, τα Οικονομικά ήταν φτιαγμένα για εμένα, μπορεί κανείς να πει ότι κι εγώ ήμουν φτιαγμένος για τα Οικονομικά. Μην υποτιμάτε ποτέ τη σημασία τού να βρείτε νέοι ποια δουλειά είναι φτιαγμένα για εσάς. Κάτι τέτοιο μπορεί να μετατρέψει πιθανούς αποτυχημένους σε ευτυχείς πολεμιστές».

Τρεις ιστορίες, ένα μήνυμα

Η Τζίλιαν Λιν, ο Ματ Γκρόνινγκ και ο Πολ Σάμιουελσον είναι τρεις πολύ διαφορετικοί άνθρωποι, με τρεις πολύ διαφορετικές ιστορίες. Αυτό που τους ενώνει είναι ένα αδιαμφισβήτητο ισχυρό μήνυμα: ότι ο καθένας τους ένωσε πολύ πετυχημένος και ικανοποιημένος ανακαλύπτοντας αυτό στο οποίο από τη φύση του ήταν καλός. Τέτοιες ιστορίες τις αποκαλώ «ιστορίες επιφοίτησης», γιατί τείνουν να περιλαμβάνουν κάποιο επίπεδο αποκάλυψης, έναν τρόπο να χωρίζουν τον κόσμο στο πριν και το μετά. Αυτές οι επιφοιτήσεις άλλαξαν τη ζωή τους, δίνοντάς τους κατεύθυνση και σκοπό και παρασύροντάς τους με έναν τρόπο πρωτοφανή.

Αυτοί και οι άλλοι άνθρωποι που θα γνωρίσετε στο βιβλίο αυτό έχουν εντοπίσει το δυνατό τους σημείο. Έχουν ανακαλύψει το Στοιχείο τους – το μέρος όπου τα πράγματα που αγαπάς να κάνεις και τα πράγματα στα οποία είσαι καλός συμπίπτουν. Το Στοιχείο είναι ένας διαφορετικός τρόπος να ορίζουμε τις

ικανότητές μας. Εκδηλώνεται διαφορετικά σε κάθε άνθρωπο, αλλά τα συστατικά του Στοιχείου είναι παγκόσμια.

Η Λιν, ο Γκρόνινγκ και ο Σάμιουελσον έχουν πετύχει πολλά στη ζωή τους. Δεν είναι, όμως, οι μόνοι που μπορούν να το κάνουν. Είναι ξεχωριστοί γιατί ανακάλυψαν και κάνουν αυτό που αγαπούν. Βρήκαν το Στοιχείο τους. Με βάση την εμπειρία μου, οι περισσότεροι άνθρωποι δεν το έχουν καταφέρει αυτό.

Το να βρείτε το Στοιχείο σας είναι απαραίτητο για την ευημερία και την επιτυχία σας, και, κατ' επέκταση, για την υγεία των οργανισμών μας και την αποτελεσματικότητα των εκπαιδευτικών μας συστημάτων.

Πιστεύω ακράδαντα ότι, αν μπορούμε να βρούμε το Στοιχείο μας, έχουμε όλοι πιθανότητες να πετύχουμε και να νιώσουμε πληρότητα. Δεν εννοώ ότι υπάρχει μέσα σε όλους μας ένας χορευτής, ένας καρτουνίστας ή ένας νομπελίστας οικονομολόγος. Εννοώ πως έχουμε όλοι ταλέντα και πάθη που μπορούν να μας εμπνεύσουν να πετύχουμε πολύ περισσότερα από όσα φανταζόμαστε. Αν το καταλάβουμε αυτό, αλλάζουν όλα. Μας προσφέρει επίσης την καλύτερη –και ίσως τη μοναδική– υπόσχεση για αυθεντική και βιώσιμη επιτυχία σε ένα πολύ αβέβαιο μέλλον.

Το να βρεθούμε στο Στοιχείο μας εξαρτάται από το αν θα βρούμε τα ταλέντα και τα πάθη μας. Γιατί δεν τα έχουν ανακαλύψει οι περισσότεροι άνθρωποι; Ένας από τους σημαντικότερους λόγους είναι ότι οι περισσότεροι άνθρωποι έχουν πολύ περιορισμένη αντίληψη των φυσικών ικανοτήτων τους. Αυτή προκύπτει με διάφορους τρόπους.

Ο πρώτος περιορισμός έχει να κάνει με την κατανόηση του εύρους των ικανοτήτων μας. Έχουμε γεννηθεί όλοι με απεριόριστες δυνάμεις, φαντασία, ευφυΐα, συναισθήματα,

πνευματικότητα, αλλά και σωματική και αισθητηριακή επίγνωση. Κατά κύριο λόγο, χρησιμοποιούμε μόνο ένα μέρος των δυνάμεων αυτών, και κάποιες καθόλου. Πολλοί άνθρωποι δεν έχουν βρει το Στοιχείο τους, γιατί δεν κατανοούν τις ίδιες τους τις δυνάμεις.

Ο δεύτερος περιορισμός βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν κατανοούμε τον τρόπο που όλες αυτές οι ικανότητες σχετίζονται μεταξύ τους ολιστικά. Κατά κύριο λόγο, πιστεύουμε ότι τα μυαλά, τα σώματα και τα συναισθήματα και οι σχέσεις μας με τους άλλους λειτουργούν ανεξάρτητα, ως ξεχωριστά συστήματα. Πολλοί άνθρωποι δεν βρήκαν το Στοιχείο τους γιατί δεν κατανοούν την πραγματική οργανική τους φύση.

Ο τρίτος περιορισμός βρίσκεται στο γεγονός ότι δεν κατανοούμε τις πιθανότητες που έχουμε να αναπτυχθούμε και να αλλάξουμε. Κατά κύριο λόγο, οι άνθρωποι φαίνεται να σκέφτονται πως η ζωή είναι γραμμική, πως οι ικανότητές μας φθίνουν καθώς μεγαλώνουμε και πως οι ευκαιρίες που χάσαμε έχουν χαθεί για πάντα. Πολλοί άνθρωποι δεν βρήκαν το Στοιχείο τους γιατί δεν κατανοούν τη διαρκή ικανότητά τους να ανανεωθούν.

Αυτή η περιορισμένη οπτική των ικανοτήτων μας μπορεί να ενισχυθεί από το περιβάλλον μας, από την κουλτούρα μας και από τις προσδοκίες μας για τον εαυτό μας. Ένας σπουδαίος παράγοντας για όλους είναι, ωστόσο, η εκπαίδευση.

Ένα μέγεθος δεν κάνει σε όλους

Κάποιοι από τους πιο σπουδαίους, δημιουργικούς ανθρώπους που ξέρω δεν τα πήγαιναν καλά στο σχολείο. Πολλοί

από αυτούς δεν ανακάλυψαν τι θα μπορούσαν να κάνουν –και ποιοι είναι στην πραγματικότητα– μέχρι που έφυγαν από το σχολείο και συνήλθαν από την εκπαίδευσή τους.

Γεννήθηκα στο Λίβερπουλ της Αγγλίας, και στη δεκαετία του '60 πήγα σχολείο εκεί, στο Liverpool Collegiate. Στην άλλη άκρη της πόλης υπήρχε το Liverpool Institute. Ένας από τους μαθητές εκεί ήταν ο Πολ Μακάρτινι.

Ο Πολ πέρασε το μεγαλύτερο μέρος του χρόνου του στο Liverpool Institute χαζεύοντας. Αντί να μελετάει όταν πήγαινε σπίτι, αφιέρωνε τις περισσότερες ώρες του εκτός σχολείου ακούγοντας ροκ μουσική και μαθαίνοντας κιθάρα. Αυτό αποδείχθηκε σοφή επιλογή για τον ίδιο, ειδικά αφότου γνώρισε τον Τζον Λένον σε μια σχολική γιορτή κάπου στην πόλη. Εντυπωσίασαν ο ένας τον άλλον και τελικά αποφάσισαν να φτιάξουν ένα συγκρότημα, μαζί με τον Τζορτζ Χάρισον και, αργότερα, τον Ρίνγκο Σταρ, με το όνομα Beatles. Ήταν μια πολύ καλή ιδέα.

Στα μέσα της δεκαετίας του '80, τόσο το Liverpool Collegiate όσο και το Liverpool Institute είχαν κλείσει. Τα κτίρια έμεναν άδεια και εγκαταλελειμμένα. Και τα δύο αναβίωσαν, όμως με πολύ διαφορετικούς τρόπους. Το παλιό μου σχολείο μετατράπηκε σε πολυτελή διαμερίσματα –τεράστια αλλαγή, μια και το Collegiate δεν είχε τίποτα το πολυτελές όταν ήμουν εκεί. Το Liverpool Institute έχει πλέον μετατραπεί στο Liverpool Institute for Performing Arts (LIPA), ένα από τα κορυφαία κέντρα της Ευρώπης στην εκπαίδευση των τεχνών. Επικεφαλής χορηγός είναι ο σερ Πολ Μακάρτινι. Οι παλιές, σκονισμένες αίθουσες, όπου είχε περάσει τα εφηβικά του χρόνια ονειροπολώντας, τώρα έχουν μαθητές από όλον τον κόσμο που κάνουν ό,τι αυτός είχε ονειρευτεί

–φτιάχνουν μουσική–, αλλά και άλλους, που μαθαίνουν να ανεβαίνουν στη σκηνή με πολλούς και διάφορους τρόπους.

Έπαιξα κι εγώ ρόλο στην ανάπτυξη του LIRA, και στη δέκατη επέτειό του, οι διευθυντές με αντάμειψαν με ένα βραβείο. Πήγα στο Λίβερπουλ για να το παραλάβω από τον ίδιο τον σερ Πολ στην επίσημη τελετή αποφοίτησης. Έδωσα μια διάλεξη στους μαθητές που αποφοιτούσαν και μίλησα για κάποιες από τις ιδέες αυτού του βιβλίου – για την ανάγκη να ανακαλύψει κανείς το πάθος και τα ταλέντα του και για το γεγονός ότι η εκπαίδευση συχνά δεν βοηθά τους ανθρώπους να το κάνουν αυτό· μάλιστα, πολλές φορές έχει το αντίθετο αποτέλεσμα.

Την ίδια μέρα μίλησε και ο σερ Πολ, και απάντησε απευθείας σε όσα έλεγα. Είπε ότι πάντα αγαπούσε τη μουσική, αλλά ότι δεν απολάμβανε ποτέ τα μαθήματα μουσικής στο σχολείο. Οι δάσκαλοί του πίστευαν ότι θα έκαναν τα παιδιά να εκτιμήσουν τη μουσική βάζοντάς τα να ακούν παλιούς δίσκους κλασικών συνθετών. Ανακάλυψε, όμως, πως αυτό ήταν εξίσου βαρετό με οτιδήποτε άλλο στο σχολείο.

Μου είπε ότι πέρασε από όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης χωρίς να προσέξει κανείς ότι είχε ταλέντο στη μουσική. Ζήτησε, μάλιστα, να μπει στη χορωδία του καθηδρικού του Λίβερπουλ, αλλά τον απέρριψαν. Είπαν ότι δεν ήταν αρκετά καλός τραγουδιστής. Αλήθεια; Τι χορωδία ήταν αυτή; Πόσο καλή μπορεί να είναι μια χορωδία; Η ίδια χορωδία που απέρριψε τον νεαρό Μακάρτνι, βέβαια, έβαλε δύο από τα κλασικά κομμάτια του στο ρεπερτόριό της.

Ο Μακάρτνι δεν είναι ο μόνος του οποίου τα ταλέντα αγνοήθηκαν στο σχολείο. Οι υπεύθυνοι δεν επέτρεψαν στον Έλβις Πρίσλεϊ να μπει στη χορωδία του σχολείου του. Είπαν ότι η φωνή του θα κατέστρεφε τον ήχο. Όπως η χορωδία του

καθηδρικού, η χορωδία του σχολείου είχε κάποια σπάνια. Όλοι ξέρουμε πόσο υψηλά, μια και κατάφεραν να κρατήσουν εκτός τον ίδιο τον Έλβις.

Λίγα χρόνια πριν, μίλησα σε μια σειρά εκδηλώσεων για τη δημιουργικότητα με τον Τζον Κλιζ από τους Μόντι Πάιθον. Ρώτησα τον Τζον για την εκπαίδευσή του. Τα πήγαινε πολύ καλά στο σχολείο, αλλά όχι στην κωμωδία, στον τομέα, δηλαδή, που όρισε τη ζωή του. Είπε ότι από το νηπιαγωγείο ως το Κέμπριτζ κανείς από τους δασκάλους του δεν πρόσεξε πως είχε χιούμορ. Από τότε, όμως, αρκετοί άνθρωποι έχουν καταλήξει πως έχει.

Αν αυτά ήταν μεμονωμένα παραδείγματα, δεν θα είχε νόημα να τα αναφέρουμε. Δεν είναι, όμως, πολλοί από τους ανθρώπους που θα συναντήσετε στο βιβλίο δεν τα πήγαιναν καλά στο σχολείο, ούτε τους άρεσε να βρίσκονται εκεί. Φυσικά, υπάρχουν και πολλοί που τα πάνε καλά στο σχολείο και αγαπούν όσα τους προσφέρει το εκπαιδευτικό σύστημα. Πολλοί άλλοι, όμως, αποφοιτούν πολύ νωρίς, χωρίς να είναι σίγουροι για τα ταλέντα τους ή για το ποια κατεύθυνση θα έπρεπε να ακολουθήσουν. Πολλοί νιώθουν πως αυτό στο οποίο είναι καλοί δεν αξιολογείται από το σχολείο. Πολλοί πιστεύουν πως δεν είναι καλοί σε τίποτα.

Δούλεψα όλη μου τη ζωή στην εκπαίδευση και γύρω από αυτήν, και δεν πιστεύω ότι φταίνε μεμονωμένοι εκπαιδευτικοί. Προφανώς κάποιοι θα έπρεπε να κάνουν άλλη δουλειά, και να είναι όσο πιο μακριά από τα παιδιά γίνεται. Υπάρχουν, όμως, πολλοί καλοί δάσκαλοι και κάποιοι που είναι εξαιρετικοί.

Οι περισσότεροι από εμάς θυμόμαστε κάποιους δασκάλους που μας ενέπνευσαν και άλλαξαν τις ζωές μας. Οι

δάσκαλοι αυτοί ξεχώριζαν και μας πλησίασαν, αλλά το έκαναν παρά την κουλτούρα μας και το σύστημα της δημόσιας εκπαίδευσης. Υπάρχουν σημαντικά προβλήματα σε αυτή την κουλτούρα και δεν βλέπω και πολλές βελτιώσεις. Σε πολλά συστήματα, τα προβλήματα επιδεινώνονται. Και αυτό ισχύει σχεδόν παντού.

Όταν η οικογένειά μου κι εγώ μετακομίσαμε από την Αγγλία στην Αμερική, τα δύο παιδιά μας, ο Τζέιμς και η Κέιτ, ξεκίνησαν να πηγαίνουν στο λύκειο στο Λος Άντζελες. Το σύστημα διαφέρει πολύ σε σχέση με αυτό που ξέραμε στην Αγγλία. Για παράδειγμα, τα παιδιά έπρεπε να κάνουν κάποια μαθήματα που δεν είχαν κάνει ποτέ – όπως αμερικανική ιστορία. Δεν διδάσκουμε την αμερικανική ιστορία στη Βρετανία. Την κρύβουμε. Η πολιτική μας είναι να καλύπτουμε με ένα πέπλο τα θλιβερά κεφάλαια της Ιστορίας. Φτάσαμε στις ΗΠΑ τέσσερις ημέρες πριν από την Ημέρα Ανεξαρτησίας, και προλάβσαμε να τους δούμε να γιορτάζουν το γεγονός ότι έδιωξαν τους Βρετανούς από τη χώρα. Τώρα που είμαι εδώ κάποια χρόνια και ξέρω τι να περιμένω, περνάμε την Ημέρα Ανεξαρτησίας μέσα, με τα παντζούρια κλειστά, κοιτάζοντας παλιές φωτογραφίες της βασίλισσας.

Το εκπαιδευτικό σύστημα στις ΗΠΑ, ωστόσο, μοιάζει σε πολλά με το σύστημα του Ηνωμένου Βασιλείου, πράγμα που συμβαίνει και σε πολλές άλλες περιοχές του κόσμου. Τρία πράγματα ειδικά ξεχωρίζουν. Πρώτον, ότι υπάρχει κάποια ανησυχία γύρω από ορισμένες πτυχές της ακαδημαϊκής ικανότητας. Ξέρω ότι η ακαδημαϊκή ικανότητα είναι πολύ σημαντική. Τα σχολικά συστήματα, όμως, τείνουν να ανησυχούν για κάποιες πτυχές της κριτικής ανάλυσης και λογικής, ειδικά με τον λόγο και τους αριθμούς. Όσο σημαντικές κι αν

είναι αυτές οι δεξιότητες, η ανθρώπινη ευφυΐα δεν είναι μόνο αυτό. Θα το συζητήσουμε αναλυτικά στο επόμενο κεφάλαιο.

Το δεύτερο ζήτημα είναι η ιεράρχηση των μαθημάτων. Στην κορυφή της ιεραρχίας βρίσκονται τα μαθηματικά, οι επιστήμες και οι γλωσσικές δεξιότητες. Στη μέση είναι οι ανθρωπιστικές επιστήμες. Τελευταίες βρίσκονται οι τέχνες. Και στις τέχνες υπάρχει και άλλη ιεραρχία: η μουσική και οι οπτικές τέχνες συνήθως έχουν υψηλότερο κύρος από το θέατρο και τον χορό. Μάλιστα, ολοένα και περισσότερα σχολεία κόβουν τις τέχνες εντελώς από το πρόγραμμά τους. Ένα μεγάλο λύκειο μπορεί να έχει μόνο έναν καθηγητή καλλιτεχνικών, ενώ ακόμα και τα παιδιά του δημοτικού έχουν ελάχιστα χρόνο ακόμα και για να ζωγραφίσουν απλώς.

Το τρίτο ζήτημα είναι η αυξανόμενη σημασία που δίνεται στα διάφορα είδη αξιολόγησης. Τα παιδιά παντού πιέζονται να αποδώσουν όλο και καλύτερα μέσα σε ένα περιορισμένο πλαίσιο διαγωνισμάτων.

Γιατί είναι έτσι τα σχολικά συστήματα; Οι λόγοι είναι πολιτισμικοί και ιστορικοί. Και πάλι θα τους συζητήσουμε αναλυτικά σε επόμενο κεφάλαιο, και θα σας πω τι νομίζω ότι πρέπει να κάνουμε για να αλλάξουμε την εκπαίδευση. Το θέμα εδώ είναι πως τα περισσότερα συστήματα δημιουργήθηκαν πρόσφατα – τον 18ο και 19ο αιώνα. Τα συστήματα αυτά σχεδιάστηκαν για να ανταποκριθούν στα οικονομικά συμπεριφέροντα της εποχής – μιας εποχής που σηματοδεύτηκε από τη Βιομηχανική Επανάσταση σε Ευρώπη και Αμερική. Η γνώση μαθηματικών, φυσικών επιστημών και γλώσσας ήταν απαραίτητη για την εργασία στις βιομηχανικές οικονομίες. Η άλλη μεγάλη επιρροή στην εκπαίδευση ήταν η ακαδημαϊκή κουλτούρα των πανεπιστημίων, που έτεινε να παραγκωνίζει

κάθε άλλη δραστηριότητα που εμπλέκει την καρδιά, το μυαλό, τις αισθήσεις και μεγάλο μέρος του εγκεφάλου μας.

Το αποτέλεσμα είναι πως τα σχολικά συστήματα παντού μας δίνουν μια πολύ στενή οπτική της ευφυΐας και της ικανότητας και υπερεκτιμούν συγκεκριμένα είδη ταλέντων και ικανοτήτων. Έτσι, παραβλέπουν άλλα εξίσου σημαντικά και αγνοούν τον ρόλο των μεταξύ τους σχέσεων στη διατήρηση της ζωτικότητας των ζώων και των κοινοτήτων μας. Αυτή η προσέγγιση στην εκπαίδευση περιθωριοποιεί όλους όσοι δεν μαθαίνουν φυσικά με αυτόν τον τρόπο.

Ελάχιστα σχολεία –και ακόμα πιο λίγα σχολικά συστήματα– στον κόσμο διδάσκουν κάθε μέρα χορό ως μέρος των προγραμμάτων τους, όπως κάνουν με τα μαθηματικά. Κι όμως, ξέρουμε ότι πολλοί μαθητές ενδιαφέρονται μόνο όταν χρησιμοποιούν τα σώματά τους. Για παράδειγμα, η Τζίλιαν Λιν μού είπε ότι τα πήγαινε καλύτερα σε όλα τα μαθήματα από τη στιγμή που ανακάλυψε τον χορό. Ήταν ένας από αυτούς τους ανθρώπους που έπρεπε να «κινούνται για να σκέφτονται». Δυστυχώς, τα περισσότερα παιδιά δεν βρίσκουν κάποιον να παίξει τον ρόλο που έπαιξε ο ψυχολόγος στη ζωή της Τζίλιαν – ειδικά τώρα. Όταν φαίνονται πολύ αναστατωμένα, τους δίνουν φάρμακα και τους λένε να ηρεμήσουν.

Τα σημερινά συστήματα επίσης περιορίζουν τον τρόπο που διδάσκουν οι καθηγητές και μαθαίνουν οι μαθητές. Η ακαδημαϊκή ικανότητα είναι πολύ σημαντική, αλλά το ίδιο και άλλοι τρόποι σκέψης. Οι άνθρωποι που σκέφτονται οπτικά μπορεί να αγαπούν ένα συγκεκριμένο μάθημα, αλλά δεν το συνειδητοποιούν αν οι δάσκαλοί τους το παρουσιάζουν με έναν μη οπτικό τρόπο. Παρ' όλα αυτά, τα εκπαιδευτικά μας συστήματα διαρκώς ενθαρρύνουν τους δασκάλους να διδάσκουν τους

μαθητές με ομοιόμορφο τρόπο. Για να εκτιμήσουμε τις συνέπειες των ιστοριών επιφοίτησης που θα πούμε εδώ, και για να αναζητήσουμε τη δική μας επιφοίτηση, πρέπει να αναθεωρήσουμε ριζικά την οπτική μας για την ευφυΐα.

Αυτές οι προσεγγίσεις στην εκπαίδευση καταπνίγουν και κάποιες από τις πιο σημαντικές ικανότητες που οι νέοι άνθρωποι τώρα πρέπει να αναπτύξουν στον ολοένα και πιο απαιτητικό κόσμο του 21ου αιώνα – τις δυνάμεις της δημιουργικής σκέψης. Τα εκπαιδευτικά μας συστήματα δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στο να ξέρεις τη σωστή απάντηση σε μια ερώτηση. Μάλιστα, με προγράμματα όπως το No Child Left Behind (ένα ομοσπονδιακό πρόγραμμα που επιδιώκει να βελτιώσει την επίδοση των αμερικανικών δημόσιων σχολείων κάνοντας τα σχολεία να λογοδοτούν σχετικά με την επίτευξη συγκεκριμένων επιπέδων της επίδοσης αυτής) και την επιμονή να ανταποκρίνονται τα παιδιά όλης της χώρας στα ίδια στάνταρ, δίνουμε μεγαλύτερη έμφαση από ποτέ στην ομοιομορφία και στις «σωστές» απαντήσεις.

Όλα τα παιδιά ξεκινούν το σχολείο με μεγάλη φαντασία, γόνιμο μυαλό και τη διάθεση να πάρουν ρίσκα με τη σκέψη τους. Όταν ο γιος μου ήταν τεσσάρων, ο παιδικός σταθμός ανέβασε μια παράσταση με την ιστορία της Γέννησης. Στη διάρκεια της παράστασης, υπήρξε μια πολύ όμορφη στιγμή όταν τρία μικρά αγόρια ανέβηκαν στη σκηνή ντυμένα Τρεις Μάγοι, κουβαλώντας τα δώρα τους, χρυσό, σμύρνα και λιβάνι. Νομίζω ότι το δεύτερο αγόρι ήταν λίγο αγχωμένο και άλλαξε τη σειρά. Το τρίτο αγόρι έπρεπε να αυτοσχεδιάσει σε μια ατάκα που δεν είχε μάθει, ούτε της είχε δώσει ιδιαίτερη σημασία στις πρόβες, μια και ήταν μόλις τεσσάρων. Το πρώτο παιδί είπε: «Σου φέρνω χρυσό». Το δεύτερο είπε: «Σου φέρνω σμύρνα».

Το τρίτο παιδί είπε: «Αυτό το στέλνει ο Φρανκ».

Ποιος είναι ο Φρανκ, θα ρωτήσετε. Ο δωδέκατος απόστολος; Το χαμένο Ευαγγέλιο του Φρανκ;

Αυτό που μου άρεσε είναι πως έδειχνε ότι τα παιδιά, όταν είναι πολύ μικρά, δεν ανησυχούν ιδιαίτερα μήπως κάνουν λάθος. Αν δεν είναι πολύ σίγουρα για το τι πρέπει να κάνουν σε μια κατάσταση, απλώς κάνουν κάτι και βλέπουν πώς θα εξελιχθεί. Αυτό δεν σημαίνει ότι το να κάνεις λάθος είναι ίδιο με το να είσαι δημιουργικός. Μερικές φορές το να κάνεις λάθος σημαίνει απλώς ότι κάνεις λάθος. Αυτό που ισχύει είναι πως, αν δεν είσαι προετοιμασμένος να κάνεις λάθος, δεν θα κάνεις ποτέ τίποτα πρωτότυπο.

Υπάρχει ένα βασικό μειονέκτημα στον τρόπο με τον οποίο ερμήνευσαν οι υπεύθυνοι των σχολικών προγραμμάτων την ιδέα της «επιστροφής στα βασικά» για την αναβάθμιση των εκπαιδευτικών στάνταρ. Βλέπουν την επιστροφή αυτή ως έναν τρόπο ενίσχυσης της ιεραρχίας που υπήρχε την εποχή της Βιομηχανικής Επανάστασης. Φαίνεται να πιστεύουν πως αν τροφοδοτήσουν τα παιδιά μας με ένα εθνικό μενού ανάγνωσης, γραφής και αριθμητικής, θα είμαστε πιο ανταγωνιστικοί απέναντι στον υπόλοιπο κόσμο και πιο καλά προετοιμασμένοι για το μέλλον.

Το καταστροφικό με αυτόν τον τρόπο σκέψης είναι ότι υποτιμά τις ανθρώπινες ικανότητες. Δίνουμε πολύ μεγάλη σημασία σε τυποποιημένα τεστ, μειώνουμε τη χρηματοδότηση των προγραμμάτων που θεωρούμε «δευτερεύοντα», και μετά αναρωτιόμαστε γιατί τα παιδιά μας μοιάζουν να μην έχουν φαντασία και έμπνευση. Έτσι, το παρόν εκπαιδευτικό μας σύστημα υπονομεύει συστηματικά τη δημιουργικότητα των παιδιών μας.